

באפור ובצבעי זיקוקין

הרגיש, התר אתר דברים סוגסטיביים ומעורר פליים. מוסינזון הוא מספר, הנקט לרוב בטכניקה של הגדה ולא של הראייה, ואינו מותיר הרבה לסוגסטיה של הקורא. הוא אינו עורך דראמטיזציה של המאורעות, אלא מתערב באירועים ומגלה, במישרין או בעקיפין, את עמדותיו כלפיהם. ושוב, גם כאן היה הטכניקה, בדומה לתימאטיקה, עניין שבמידה זו או אחרת, הזמן גרם והכתיב המציאות, שגעשה לנגד עיניהם של מספר הדור הצעירים, לא הותירה מקום למלאכז מחושבת וזהירה, למעשה-מרכבה של סיפורים סמויים אליגוריסטיים, המורכבים זה על זה, התובעים תיכונן קפדני וקר. התחושה היתה כי כל גליונות-הנייר וכל הקולמוסים לא יספיקו ולא יצלחו ללכוד את המציאות ולתארה. ומכאן השצף הגועש והצבעוני העזה. אלה סיפורים מטאפוריים ולא אליגוריים; כל סיפור הוא בבהינת מטאפור מורחבת לאמת דיאקטית, שאפשר שנקבעו מראש, וניתן לצמצמה עד כדי אפיגורא קצר, — מעין אמת מוסרית, פובליציסטית והביקורת המודרנית אינה נוטה חסד לספרות פובליציסטית-דיאקטית. היא עדיין לא פיתחה כלים הזלמים להתמודד כמעט עם כל הטיבותיה של ספרות-ההשכלה, דרך משל אפילו סופרים בני המאה העשרים, הכותבים דיאקטית-פובליציסטית, הגולשת למלודראמה (כמו דרייזר וסטיינבק האמריקאים, ש את ספריהם לומדים באוניברסיטאות), נשפט טים לרוב בדרכים תימאטיות-אידיאיות בלבד. והביקורת האידיאית עשתה עוול ליגאל מוסינזון, שראתה בו מנתצם של אלילי ומומר לתיאבון, או כפי שקרא אחד מהם בפאתוס, אחר שמוסינזון קיבל את פרס אוסישקין: „מי יגול עפר מעיניו של גוא השממה למען יראה את מי משמשים זרזור עט, שזכו בפרס ספרותי הנקרא על שמו. לספר שעיקרו — השמצת הדרך הקיבוצית

יגאל מוסינזון

„אפורים כשק“, „ליל שרב“, „חחולה אפורה“ — נטועים לרוב בתוך השדה הסימאנטי, שעניינו אפרוריות ושיממון. אבל באמת גדוש הספר רגעים דראמטיים צבעוניים של שריי פות ודלקות, ריאליסטיות ומטאפוריות של אהבה לוהטת ושל שינאה קשה כשאל. זוהי ספרות של צבעים עזים, פלאקאטיים-תיאטראליים, ולא דווקא במשמעות השלילית של המלים. זוהי ספרות של „שקיעות של פטל“, כמאמר אלתרמן, של נסיון ללכוד במלים מציאות עזה וסוערת. עד כמה שהדבר ישמע מוזר ופאראדוקסאלי, דומה אפילו שסיפוריו של מוסינזון מאופקים — מאופקים, שהרי לנוכח ההתפרצויות הוולקאניות של שנות הארבעים, כל עיצוב-אמנותי הריהו בבחינת לשון-המעטה. נכון הדבר שלאיפוק בנוסח סיפור קצר כמו „Soldier's Home“

של המינגווי לא הגיע מוסינזון מעולם, אך גם המציאות ששיקף היתה שונה מזו ש- שיקף המינגווי. להישגי הסיפור הריפורטאזי זיי המאופק של המינגווי לא יכול היה מוסינזון להגיע ב„אפורים כשק“ בשנת 1946, גם לו השתדל וניסה לחקות את המינגווי, כי הסרו לו או הריחוק האפי ותכונות-האיפוק — ריחוק היסטורי, גיאוגראפי או אמוטיבי — הדרושים לעיצוב קר ללא רבב. סיפוריו נכתבו בתוך זירת-האירועים, בזמן התהווה, והוא מעורב בהם הברתית ורגשית. דומני, שרק בסיפור אחד בקובץ זה („קור פוראל זונברג“) הצליח מוסינזון ליצור מרחק מסוים בין הדמות המתוארת לבין עולמו הפנימי-האישי, ואכן בסיפור על האם הזקנה, שילדים עליזים מספרים לה בתמימות ובאקראי, על מות בנה, יש רגעים של אוירת שכול וכישלון אמיתית. מסיבות שהזמן גרמן, נצבעה המציאות ברוב סיפוריו של מוסינזון בארגמן ובאפרוריותן של תימ- רות-עשן.

הביקורת האידיאית, שראתה בסיפוריו של מוסינזון „ספרים פסולים“, מן הבחינה הלאומית, לא היחה מסוגלת להבין נכוחה, שיש כאן „מצווה הכאה בעבירה“ — שהביקורת ההרסנית, כביכול, נובעת מאהבה אמיתית, מכאב, מרצון כן לבנות. אפשר שעודף הרגשות, שהמימד האמוטיבי העמוק, אפילו פגע לעיתים במימד הפואטי, כי הנאטוראליזם הדקדקני אינו מהמא חמיד לקורא

מאת זיוה שמיר

יגאל מוסינזון: אפורים כשק, הוצאת רמדור, תשל"ז.

קובץ הסיפורים „אפורים כשק“ יצא לאור בקיץ תש"ז בספריית-פועלים (בסידרה „לכל“), בליוויית חת-הכותרת „Palestinian Stories“

בימים אלה יצא הספר מחדש במהדורה מצולמת, ומאליה עולה השאלה: האומנם נתנו המהדירים את דעתם לעושר המשמעותי יות הנילוות לתת-הכותרת, או שמא באקראי הותירו אותה כמות שהיא? הסיפורים שנכ"ללו בקובץ נכתבו במרוצת השנתיים שקד"מו לכינוסם, ורבים מהם נדפסו במוספי-הספרות של „משמר“ ושל „דבר“. מיעוטם נדפס בקובצי „ילקוט-הרעים“ של שנת תש"ו, סמוך לכינוסם בספר.

„ילקוט-הרעים“ היה בטאונם של אותם סופרים צעירים, שכונו לימים סופרי „דור בארץ“. היתה זו הבורה חדורת שליוות ציבורית, לאומית ואנושית, שביטאה, בין השאר, את טעמה הספרותי במאניפסט „עם בני דורי“ של משה שמיר (קובץ ג, סתו תש"ו), שאחד ממשפטי-המפתח שבו הוא: „העולם נוצר למען הכובסות“. המאניפסט מעיד על פנייה לריאליזם, לעיתים לנאטוראליזם, החותר להישוף האמת, ואפילו להי שוף הסיאוב שבמציאות של אותם ימים — תפישה הפונה עורף לסמלנות יתירה, מחד גיסא, ולריאליזם נאיבי (בנוסח עבר הדני, אריכא, וילקנסקי ועוד), מאידך-גיסא.

ארכיטקט או קוביוסטוס? ההגובות הראשונות לספר מצידם של מבקרים ושל פובליציסטים היו מעורבות. יש שהאשימוהו במלודראמה גלוזה ובאנאליזה קלושה פסיכית-מיסטית, ויש שהעתירו עליו שבחים („הסופר המבטיה מבני המשמרה הצעירה שקמה לנו“). ואולם, גם אלה שפסלו את הספר וראו בו אקרובטיקה ספרותית, התותרת לסילוף דמותה של החברה הקיבוצית, גאלצו להודות, שמוסינזון הוא, ככלות-הכל, מספר בעל כישרון סיפורי וארכיטקטוני. שעה שאניגמה-הטעם עיקמו את אפם לאות סלידה מן הסיטואציות המלודראמטיות (וי אפילו האשימוהו בטרירותיות, בפורנוגראפיה וברצון לגרוף מנוון וליצור שערוריות ציבוריות), היו כאלה ששיבחו את הספר על שהוא פונה עורף לספרות האיוזטרית, שנוע-דה ליודעי ח"ן בלבד, ונותן לקוראיו את המזון הרוהני השווה לכל נפש.

יש ששיבחו אותו על חידושים תימאטיים, כתיבה על נושאים שלא נגעו בהם, עד אז בסיפורת הארצי-שאלית, ויש שציינו את כשרונו להתמודד עם ניגודי מזג ואישיות, להעלות את מאבק הדורות, לתאר הבדלי מעמדות בחברה, ולשלב בדיאלוגים את העגה המתהווה. היה אפילו מי שיתאר את „היתוך הדיבור“ בפרוזה ובדראמה של מוסינזון כ- „הקלטה מהימנה של הבעל-פה השגור בישוב“.

היום, גם המתכבר עצמו מגחך למיקרא ה- מונולוג של נהג-המונית ב„ליל-סתיו“, ומודה שלא היה שם עתה מימרות-חז"ל, השגורות כפי הנהג השתוי בסיפור, אפילו בפיו של מלמד-דרדקים, מעל דוכנו.

בצבעי זיקוקין

הספר אמנם נקרא „אפורים כשק“ (כשורר- תיו הנודעות של נחן אלתרמן: „תן לי שנה אפורה כשק / וכבדה משאתה בשניים“), אך תוכו רצוף צבעים עזים וגועשים. שמות

הקיבוץ — פרה קדושה

היום, כשניתן לסקור את כל התגובות לספר ולמפותו, מעניין לראות, שרובן נכתבו ב„דס-לבס“ של אנשי-התיישבות נועמים שתקפו את הספר מן הבחינה הלאומית. כ אותן טענות, שתלו פובליציסטים אלה בספ זה ובבאים אחריו: מלודראמטיות, פרובל מאטיקה קיצונית ומוגזמת, „יצרים גרויים ועוד, ניכרים היטב בכתיב-האשם הדמאגוגיים, ששילחו בספר ללא-רסן. להדגש יתירה זכה עניין סילוף דמותה של החברה הקיבוצית. אחד היה דינו של מספר כדו מלץ, שהיה חבר-משק ותיק, ועל-כך עיכל חבריו את החישוף והעירטול שב„מעגלות“ אחר היה דינו של חבר-קיבוץ צעיר כמוסינזון, נטע-זר, שהעז, ברוב-חוצפתו, לחשוש את פגמיו של הקולקטיב — הפרה הקדוש של הישוב דאן, אבן-הפינה להתחדשות חיי של העם, בעל הפיראמידה הסוציאלית ההפוך כה“. ואם הספר „אפורים כשק“ היווה או הכוח-המדרבן והמרגיז, הרי הספר „דר גבר“ היה בבחינת הקש ששבר את ג הגמל, ומוסינזון סולק בבוסת-פנים מקיבוצו בו היה יושב עד עצם היום הזה, כעדותו אילו ניתן לו. לא רק „ספריית פועלים“, אלא גם מוסדות-ההפצה של הקיבוץ סירבו לקב את הספר השני להפצה, ומשמעות הדבר מוסינזון נמחק מתוך רשימת-הסופרים שאנ שיה-הקיבוץ היו רשאים או זכאים לקרוא. ו היום, כשמספרים-כעמוס עוז אינם מרפדין את שבילי-המשק בתפוחים ובקילוסים-הן, ב נוסח „תנובה“ של המאירי, ובכל-זאת נחש בים למיטב חנוכתה ותירושה של החברו הקיבוצית — נראה שבכל-זאת נעשתה כא כיברת-דרך כלשהי — ולמי זכות-הראשונים